

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasini dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoirazimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablalulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbar Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktram Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari.....	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari...	683
Shaniyazova Zamira Oralbeyevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

MARKETING XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA PEST TAHLIL USULINING AHAMIYATI VA QO'LLASH IMKONIYATLARI

Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li
SamISI, "Marketing" kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati haqida muallif tomonidan fikr-mulohazalar keltirilgan. Marketing xizmati har qanday korxonaning kelgusidagi faoliyatini yuqori natijalari aks ettirish uchun asosiy yo'l hisoblanadi. Zero, marketing bu ichki va tashqi omillar asosida rivoj topadi. Shuning uchun marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulini qo'llash imkoniyati korxona kuchli va zaif tomonlari hamda tashqi muhit omillarining korxona faoliyatiga ta'sirini aniqlashda foydalanadi. Muallif tomonidan PEST tahlil usulining don va donni qayta ishlovchi korxonalar faoliyati tahlil qilingan, korxona marketing xizmati samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: marketing, marketing xizmati, marketing faoliyati, PEST tahlil, samaradorlik.

Abstract: This article presents the opinion of the author about the importance of the PEST analysis method in evaluating the effectiveness of the marketing service. Marketing service is the main way to reflect the high results of the future activities of any enterprise. After all, marketing develops based on these internal and external factors. Therefore, the ability to use the PEST analysis method in evaluating the effectiveness of marketing services is used to determine the company's strengths and weaknesses, as well as the impact of external environmental factors on the company's activities. The author analyzed the activities of grain and grain processing enterprises using the PEST analysis method, developed suggestions and recommendations for increasing the efficiency of the enterprise's marketing service.

Key words: marketing, marketing service, marketing activity, PEST analysis, efficiency.

Аннотация: В данной статье изложено мнение автора о важности метода PEST-анализа в оценке эффективности маркетинговой службы. Маркетинговая служба – основной способ отразить высокие результаты будущей деятельности любого предприятия. Ведь маркетинг развивается на основе этих внутренних и внешних факторов. Поэтому возможность использовать метод PEST-анализа при оценке эффективности маркетинговых услуг используется для определения сильных и слабых сторон компании, а также влияния внешних факторов среды на деятельность компании. Автор проанализировал деятельность зерновых и зерноперерабатывающих предприятий с использованием метода PEST-анализа, разработал предложения и рекомендации по повышению эффективности маркетинговой службы предприятия.

Ключевые слова: маркетинг, маркетинговая служба, маркетинговая деятельность, PEST-анализ, эффективность.

KIRISH

Zamon rivojlanishi, insonlar ongining kamol topishi oqibatida jamiyatda juda katta o'zgarishlar sodir bo'ladi. O'zgarishlarni amalga oshirish uchun esa tadqiqotlar olib borishni taqozo etadi. Barcha sohalar kabi marketingni ham rivojlantirish, uning yangi sohalarini va imkoniyatlarini ochib berish uchun ham har bir korxona yoki tashkilot o'z ravnaqi uchun tadqiqotlarni olib borishadilar.

Qolaversa, iste'molchilarning ehtiyojlarining noziklashib, individuallashib borishi korxona va tashkilotlar oldida marketing xizmatlarini to'g'ri yo'lga qoyishi, uni yanda takomillashitirishi zaruriyatini aks etadi. Korxonaning marketing bilan bog'liq faoliyati bu uning marketing xizmati bo'limi tomonidan amalga oshiriladigan holatdir. Don va donni qayta ishlovchi korxonalar faoliyatining bozor tamoyillariga o'tishi, ishlab chiqarishning xususiylashtirilishi, iste'molchilar uchun kurashning kuchayishi natijasida ushbu sohada ham bir muncha o'zgarish amalga oshirildi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning 2022-yil 28-maydagi "G'allani yetishtirish va sotishda bozor tamoyilini joriy etishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-262-sonli qarori¹, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 14-oktabrdagi "Don, un va non yetkazib berish tizimiga bozor mexanizmlarini to'liq joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 866-sonli qarorlari² asosida don va donni qayta ishlovchi korxonalar faoliyatini xususiyashtirish, qolaversa, ularning faoliyatini erkin bozor narxlariga asosida faoliyat olib borishini ta'minlash mexanizmlari ishlab chiqilib, korxonalar oldida o'z iste'molchilari va potensial bozorlarini topishlari hamda mavjud bozorlar ustida yetarlicha ishlarini belgilab bermoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Korxona faoliyati takomillashtirish ayniqsa, marketing faoliyatini rivojlantirish bo'yicha A. I. Kovalev, V. V. Voylenkolar o'zlarining tadqiqotlari doirasida "korxonaning marketing xizmati bo'limi marketing tadqiqotlari o'tkazish orqali korxonaning bugungi kundagi holati va kelajakdagi imkoniyatlarini belgilab olish maqsadida aniq reja va dastur yaratish imkoniga ega bo'ladi" degan xulosaga kelishgan^[1].

Korxonada marketing xizmati bo'limining taktik va strategik rejalashtirish imkoniyatini yaratishda turli usullar va uslublardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Marketing xizmati bo'limi faoliyatini takomillashtirishdan oldin uning qanchalik samarali faoliyat olib borayotganligi o'rganilishi maqsadga muvofiq. Zero, marketing xizmati samaradorligini aniqlagandan keyin uning eng muhim jihatlari takomillashtirilib, korxona faoliyatida foydalanadi.

Bu borada F. Kotler, K. L. Kellerlar o'zlarining izlanishlarida quyidagilarni aytadi: kompaniyaning marketing xizmati samaradorligi marketing yo'nalishining besh komponenti bilan tavsiflanadi: mijozlarga yo'naltirilganlik (iste'molchining ehtiyojlari va istaklarini qondirish), marketing integratsiyasi (marketing xizmati bo'limining boshqa asosiy bo'limlar bilan integratsiyasi), axborotning yetariligi (bozorni o'z vaqtida o'rganishi), strategiya (marketing rejaları va strategiyalarini ishlab chiqilishi) va operatsion samaradorlik (marketing resurslaridan samarali va moslashuvchan foydalanish). Aksariyat firmalar korxona faoliyati "o'rtacha" va "yaxshi" deb baholadilar, bu kompaniya rahbariyati oldida marketing xizmati samaradorligini qanday yaxshilash haqida aniq tasavvurga ega ekanligini ko'rsatadi^[2].

Biz strategik marketing nazariyasining nufuzli ishlab chiquvchilari tomonidan taklif qilingan bir nechta konstruktiv ta'riflarni ko'rsatishimiz mumkin. Shendel va Xetten buni "tashkilotni atrof-muhit bilan aniqlash va bog'lash jarayoni, tanlangan maqsadlarni amalga oshirishdan va resurslarni taqsimlash orqali atrof-muhit bilan munosabatlarning istalgan holatiga erishishga intilishdan iborat bo'lgan jarayon" deb hisoblashgan.

Ushbu strategik marketing vositasi bo'lgan PEST tahlil usuli Garvard universiteti professori Frensis Agilar tomonidan 1967-yilda ishlab chiqilgan. Usul biznesga ta'sir qiluvchi tashqi sharoitlarni aniqlashga imkon beradi va ular kompaniyaning o'z maqsadlariga erishishiga qanday to'sqinlik qilishi yoki aksincha, korxona faoliyatini oshirishga hissa qo'shishi mumkinligi haqida gap boradi. PEST tahlilidan foydalanib, kompaniya o'z faoliyatini 3 yildan 10 yilgacha bo'lgan muddatda rejalashtirish imkoniyati paydo bo'ladi. Aslida, yangi holatlarni hisobga olish uchun prognoz har yili tuzatilishi kerak.

Korxonalarda marketing faoliyati bu korxona umumiy faoliyatining asosiy qismini tashkil qiladi. Zero, aynan, potensial bozor, maqsadli bozor, potensial iste'molchilarning ehtiyojlari kabi ko'rsatkichlarni nazorat qilish, korxonaga ichki va tashqi muhit omillarining ta'siri o'rganish asnosida marketing faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rishimiz mumkin. Bu esa korxonalarda marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining qo'llanilishi bilan asoslanadi. Ayniqsa, erkin bozor xususiyatlariga o'tgan don va don mahsulotlarini qayta ishlovchi korxonalarda bu muhimroq jarayonni taqozo etadi. Ushbu usul asosiy tendensiyalarni baholash uchun yangi mahsulotni chiqarishda potensial bozorni o'rganish uchun ishlatiladi, shuningdek, xavf va imkoniyatlarni aniqlashga imkon beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Marketing tadqiqotlarini olib borish natijasida korxonaning yoki bozorning aniq iste'molchilarini aniqlash yoxud ularning xohish istaklari belgilab olinadi. Bunda korxona mahsulotlarining aniq iste'mol bozoriga yo'naltirilganligi namoyon bo'ladi. Marketing iste'molchilarni jalb qilish jarayonida muvaffaqiyatiga erishish vositasi sifatida korxonalar faoliyatida muhim rol tutadi. Lekin, marketing xizmati samaradorligi ko'pincha e'tibordan chetda qolmoqda.

Marketingning ijtimoiy-iqtisodiy maqsadga muvofiqligi va samaradorligini baholash muammosi turli mam-lakatlar iqtisodiyotidan tortib, kichik shakldagi xo'jalik yurituvchi sub'yektlar faoliyatida alohida ahamiyat kasb

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning 2022-yil 28-maydagi "G'allani yetishtirish va sotishda bozor tamoyilini joriy etishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-262-sonli Qarori. <https://www.lex.uz/uz/docs/-6038081>

2 O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 14-oktabrdagi "Don, un va non yetkazib berish tizimiga bozor mexanizmlarini to'liq joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 866-sonli Qarori

etmoqda. Korxonaning marketing faoliyati samaradorligini baholash bo'yicha yagona yondashuvni ishlab chiqish juda qiyindir. Shuning uchun marketing faoliyati samaradorligini boshqarish va baholash bo'yicha mavjud yondashuvlarni ishlab chiqish va umimlashtirish juda dolzarbdir. Shu o'rinda korxonaning marketing xizmati samaradorligi va marketing faoliyati samaradorligini bir xil tushunchani aks ettiradi. Biz tadqiqotimiz davomida ham ushbu tushunchalar mohiyatini bir xil holda degan xulosaga kelgan holda foydalanamiz.

Marketing faoliyati samaradorligini baholash istiqboldagi marketing harakatlarini boshqaradi va korxonaga o'z maqsadlariga erishishda yordam beradi. Shu o'rinda bir savol tug'iladi: "Marketing faoliyati yoki xizmati samaradorligini nega baholash kerak? va bu qanday omillar asosida amalga oshiriladi?" Korxonaning marketing xizmati samaradorligini oshirishda

Marketing ham iqtisodiy ham ijtimoiy holatlarni qo'llab-quvvatlashini hisobga olish maqsadga muvofiq. Marketingning nomoddiy foydalari – tovar haqida xabardorlikni oshirish va takomillashtirish; mahsulotning afzalliklari to'g'risida mijozlar va istiqbollarni o'qitish; manfaatdor tomonlarning munosabatlarini mustahkamlash – uning moliyaviy ta'sirini o'lchashni qiyin jarayonga aylantirishni oldini olish. Ideal holda, marketing samaradorligini o'lchash kompaniyaning moliyaviy yilidan oldin sodir bo'ladigan rejalashtirish va byudjetni rejalashtirishning mantiqiy davomi bo'lishi kerak. Belgilangan maqsadlar ham o'lchovli bo'lishi, ham tashkilotdagi har qanday marketing ro'ida qo'llanilishi kerak. Marketing xizmati samaradorligini o'lchash va ushbu maqsadlarga muvofiqligini ta'minlash uchun kompaniyalar turli metodologiyalardan foydalanadilar.

Marketing faoliyati yoki xizmati samaradorligi ko'rsatkichlari yoki asosiy ko'rsatkichlar (KPI) nafaqat marketing bo'yicha mutaxassislar, balki marketing bilan shug'ullanmaydigan menejerlar uchun ham foydalidir. Boshqaruv direktoridan tortib savdo bo'yicha vitse-prezidentgacha yuqori menejment jamoasi marketing faoliyati va sarf-xarajatlar kompaniyaning pastki qismiga qanday ta'sir qilishini aniqlash uchun marketing KPI-lariga muhtoj. Bu, ayniqsa, kompaniyalar iqtisodiy tang holati, pasayish va parchalanish davrida marketing byudjetini kamaytirishga moyil bo'lganligi sababli juda muhimdir.

Marketing xizmati samaradorligi bir vaqtning ichki omildan tashqari tashqi muhit omillari ta'siri doirasida o'zgaradi yoki qandaydir miqdorda ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlari dinamikasini hosil qiladi. Aynan shu bilan bog'liq jarayonlarda tashqi muhitning ta'sir doirasini aniqlash va unga to'g'ri baho bera olish imkoniyati PEST tahlil asosida o'rganib boriladi.

Korxonaning strategik marketingini boshqarishning muhim bosqichi korxonalar faoliyati uchun marketing muhitini tahlil qilish va diagnostika qilishdir. Ushbu jarayonning uslubiy asosini zamonaviy strategik tahlil tashkil etadi, uning maqsadi tashqi va ichki muhitning muhim elementlarini va tashkilotning muqobil strategiyalarini tizimli o'rganishdir [3].

PEST tahlili "omillar – korxona" sxemasi bo'yicha amalga oshiriladi. Natijalar matritsaga kiritiladi, bunda sub'yekt omillar, darajalar va shunga o'xshash birliklarda ta'sir kuchi hisoblanadi. Har bir guruhdagi omillar to'plami individual bo'ladi. Bu korxonaning faoliyat sohasiga, mintaqaning xususiyatlariga va tahlil maqsadlariga bog'liq [4].

Birinchi bosqichda uzoq muddatda kompaniya foydasiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan omillar ro'yxati tuziladi. Don va don mahsulotlarini qayta ishlovchi korxonalar uchun PEST tahlil omillarini quyidagicha aytish mumkin:

- **Siyosiy omillar:** Hukumatning istalgan darajasidagi saylovlarni o'tkazishi; Siyosiy hokimiyat barqarorligi; Don mahsulotlarini sotish va ayirboshlashdagi turli cheklovlar; Qonunchilikdagi o'zgarishlar (soliq, mehnat, sanoatdagi ishlarni tartibga solish va boshqalar); Xom ashyoga qo'yiladigan cheklovlar; Korupsiya darajasi, axborot erkinligi; Turli millatlararo tuzilmalarda davlat ishtiroki; Don va donni qayta ishlovchi korxonalarni huquqiy tartibga solish; Raqobatni davlat darajasida tartibga solish va xususiy-lashtirish; Import cheklovlari hajmi.
- **Iqtisodiy omillar:** YalM dinamikasi, iqtisodiy o'sish sur'ati; Inflyatsiya darajasi, davlat pul birligining barqarorligi; Qayta moliyalash stavkasi, asosiy valyutalarning kurslari; Ishsizlik darajasi, o'rtacha ish haqi, aholining xarid qobiliyati; Soliq stavkalari; Energiya, xom ashyo va kommunikatsiya resurslarining narxi; Iqtisodiyotning ochiqlik darajasi.
- **Ijtimoiy omillar:** Turmush darajasi, ta'lim, sog'liqni saqlash tizimi; Import qilinadigan tovarlarga, mehnatga, dam olishga bo'lgan munosabat; Dinga va boshqa e'tiqodlarga munosabat; Xizmat va mahsulot sifatiga qo'yiladigan talablar; Media ta'sir; Migratsiya darajasi va demografik o'sish; Aholining don va don mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojining munosabati.
- **Texnologik omillar:** Sanoatdagi innovatsiyalar darajasi; Texnologiyani rivojlantirish; Ilm-fan yutuqlari; Sanoatni texnologik rivojlantirish sohasidagi qonun hujjatlari va standartlar; Don va donni qayta ishlash korxonalarida texnologiyalardan foydalanish darajasi; Don va donni qayta ishlash korxonalarida texnologiyalarni kiritish olish sharoitlari.

Yuqorida keltirilgan tashqi muhit omillarining korxona faoliyatiga ta'sir qiluvchi eng muhimlarini ajratib olamiz. Faoliyat natijalarini Samarqand viloyatidagi "Samarqand don mahsulotlari" AJ don va donni qayta ish-

lash korxonasi misolida bajaramiz. Mutaxassis sifatida omillarni aniqlab, ularning har birining ta'sir kuchini baholaymiz (1-jadval).

1-jadval: "Samarqand don mahsulotlari" AJ korxonasining PEST tahlili

№	Omil tavsifi	Omil ta'siri
1.	Siyosiy omillar:	10
1.1.	Don mahsulotlarini sotish va ayirboshlashdagi turli cheklovlar	3
1.2.	Xom ashyoga qo'yiladigan cheklovlar	3
1.3.	Korrupsiya darajasi, axborot erkinligi	1
1.4.	Don va donni qayta ishlovchi korxonalarni huquqiy tartibga solish	2
1.5.	Raqobatni davlat darajasida tartibga solish va xususiylashtirish	1
2.	Iqtisodiy omillar:	10
2.1.	YalIM dinamikasi, iqtisodiy o'sish sur'ati	2
2.2.	Inflyatsiya darajasi, davlat pul birligining barqarorligi	1
2.3.	Qayta moliyalash stavkasi, asosiy valyutalarning kurslari	1
2.4.	Ishsizlik darajasi, o'rtacha ish haqi, aholining xarid qobiliyati	3
2.5.	Energiya, xom ashyo va kommunikatsiya resurslarining narxi	3
3.	Ijtimoiy omillar:	10
3.1.	Turmush darajasi, ta'lim, sog'liqni saqlash tizimi	1
3.2.	Import qilinadigan tovarlarga, mehnatga, dam olishga bo'lgan munosabat	2
3.3.	Migratsiya darajasi va demografik o'sish	3
3.4.	Media ta'sir	2
3.5.	Aholining don va don mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojining munosabati.	2
4.	Texnologik omillar:	10
4.1.	Sanoatdagi innovatsiyalar darajasi	3
4.2.	Texnologiyani rivojlantirish	2
4.3.	Ilm-fan yutuqlari	1
4.4.	Sanoatni texnologik rivojlantirish sohasidagi qonun hujjatlari va standartlar	2
4.5.	Don va donni qayta ishlash korxonalarida texnologiyalardan foydalanish darajasi	2
	Jami	40

1-jadval ma'lumotlaridan foydalangan holda omillarning o'zgarishi ehtimolini baholashimiz kerak. O'lchov birligi 1 dan 5 ballgacha beriladi. Baholash uchun ushbu faoliyat bilan shug'ullanuvchi marketing mutaxassislardan muayyan tajribaga ega bo'lgan bir nechta mutaxassislarni jalb qilish asosida expert baholari berildi. Ekspert baholash natijalari MS EXCEL dasturi yordamida qayta ishlov berildi (2-jadval).

2-jadval: PEST tahlil natijasida ta'sir qiladigan omillarning haqiqiy ahamiyati ^[5]

№	Omil tavsifi	Omil ta'siri	Ekspertlar bahosi					O'rtacha baho	Bahoning vazni
			1	2	3	4	5		
1.	Siyosiy omillar:	10							
1.1.	Don mahsulotlarini sotish va ayirboshlashdagi turli cheklovlar	3	5	5	5	4	4	4,6	0,3
1.2.	Xom ashyoga qo'yiladigan cheklovlar	3	4	4	5	5	5	4,6	0,3
1.3.	Korrupsiya darajasi, axborot erkinligi	1	3	3	3	3	3	3	0,1
1.4.	Don va donni qayta ishlovchi korxonalarni huquqiy tartibga solish	2	4	3	4	4	3	3,6	0,2
1.5.	Raqobatni davlat darajasida tartibga solish va xususiylashtirish	1	3	3	2	3	3	2,8	0,1
2.	Iqtisodiy omillar:	10							
2.1.	YalIM dinamikasi, iqtisodiy o'sish sur'ati	2	4	4	3	4	4	3,8	0,2
2.2.	Inflyatsiya darajasi, davlat pul birligining barqarorligi	1	4	3	3	4	4	3,6	0,1

2.3.	Qayta moliyalash stavkasi, asosiy valyutalarning kurslari	1	3	3	3	4	3	3,2	0,1
2.4.	Ishsizlik darajasi, o'rtacha ish haqi, aholining xarid qobiliyati	3	5	4	5	5	5	4,8	0,4
2.5.	Energiya, xom ashyo va kommunikatsiya resurslarining narxi	3	5	5	5	5	5	5	0,4
3.	Ijtimoiy omillar:	10							
3.1.	Turmush darajasi, ta'lim, sog'liqni saqlash tizimi	1	3	3	4	3	4	3,4	0,1
3.2.	Import qilinadigan tovarlarga, mehnatga, dam olishga bo'lgan munosabat	2	4	4	3	3	3	3,4	0,2
3.3.	Migratsiya darajasi va demografik o'sish	3	5	5	5	5	5	5	0,4
3.4.	Media ta'sir	2	4	3	3	4	4	3,6	0,2
3.5.	Aholining don va don mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojining munosabati.	2	4	3	3	4	4	3,6	0,2
4.	Texnologik omillar:	10							
4.1.	Sanoatdagi innovatsiyalar darajasi	3	5	5	4	5	5	4,8	0,4
4.2.	Texnologiyani rivojlantirish	2	3	4	4	4	4	3,8	0,2
4.3.	Ilm-fan yutuqlari	1	3	4	3	3	4	3,4	0,1
4.4.	Sanoatni texnologik rivojlantirish sohasidagi qonun hujjatlari va standartlar	2	4	4	4	3	4	3,8	0,2
4.5.	Don va donni qayta ishlash korxonalarida texnologiyalardan foydalanish darajasi	2	4	4	3	4	4	3,8	0,2
	JAMI:	40							

Baholarning o'rtacha arifmetik qiymati SRZNACH funksiyasi yordamida hisoblab chiqilgan. Shundan so'ng, 2-jadval ma'lumotlari asosida har bir omilning haqiqiy ahamiyatini baholashimiz kerak. Bu holat pirovardida korxona uchun qolaversa, marketing xizmatini ko'rsatish davrida u yoki bu omillarga qanchalik e'tibor berish va nazorat qilish kerakligini aniqlash imkonini beradi.

Baholashning vazni bo'yicha hisoblangan ball qanchalik baland bo'lsa, bu omilni zararsizlantirishga ko'proq e'tibor qaratish lozim. Keyingi bosqich hisob-kitoblarni matritsa shakliga keltirishdir. Omillarni kamayish tartibida joylashtirish lozim (3-jadval).

3-jadval: "Samarqand don mahsulotlari" AJ ga ta'sir qiluvchi tashqi omillar baholash vazni bo'yicha ketma-ketligi

Siyosiy omillar		Iqtisodiy omillar	
Don mahsulotlarini sotish va ayirboshlashdagi turli chekllovlar	0,3	Energiya, xom ashyo va kommunikatsiya resurslarining narxi	0,4
Xom ashyoga qo'yiladigan chekllovlar	0,3	Ishsizlik darajasi, o'rtacha ish haqi, aholining xarid qobiliyati	0,4
Don va donni qayta ishlovchi korxonalarni huquqiy tartibga solish	0,2	YalM dinamikasi, iqtisodiy o'sish sur'ati	0,2
Korrupsiya darajasi, axborot erkinligi	0,1	Inflyatsiya darajasi, davlat pul birligining barqarorligi	0,1
Raqobatni davlat darajasida tartibga solish va xususiy lashtirish	0,1	Qayta moliyalash stavkasi, asosiy valyutalarning kurslari	0,1
Ijtimoiy omillar		Texnologik omillar	
Migratsiya darajasi va demografik o'sish	0,4	Sanoatdagi innovatsiyalar darajasi	0,4
Aholining don va don mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojining munosabati	0,2	Don va donni qayta ishlash korxonalarida texnologiyalardan foydalanish darajasi	0,2
Media ta'sir	0,2	Sanoatni texnologik rivojlantirish sohasidagi qonun hujjatlari va standartlar	0,2
Import qilinadigan tovarlarga, mehnatga, dam olishga bo'lgan munosabat	0,2	Texnologiyani rivojlantirish	0,2
Turmush darajasi, ta'lim, sog'liqni saqlash tizimi	0,1	Ilm-fan yutuqlari	0,1

3-jadval ma'lumotlarini tahlil qilgan holda "Samarqand don mahsulotlari" AJ korxonasining marketing strategiyalarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi. Tadqiqot natijasida korxona faoliyatiga ta'sir qiluvchi omillarning haqiqiy ahamiyatini inobatga olgan holda korxonaning tashqi muhit omillariga ta'sirini yumshatish uchun marketing strategiyasi ishlab chiqilishi korxona marketing bo'limi xizmati samaradorligini oshirishga imkon beradi. Hamda ushbu marketing strategiyasi orqali korxona tashqi muhit omillarini hisobga olgan holda rivojlanish imkoniyatlariga ega bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijasida muallif tomonidan olib borilgan va qayta hisoblangan PEST tahlil natijasi asosida korxonaning marketing strategiyasi ishlab chiqish taklif etildi (4-jadval).

Bosh strategiya: Iste'molchilarga raqobatchilarnikiga qaraganda yuqori sifatli sanoat mahsulotlarini taqdim etish yo'li bilan bozorda mustahkam o'rin egallash.

4-jadval: "Samarqand don mahsulotlari" AJ ning PEST tahlil natijalari asosida marketing strategiyasi ^[6]

1.	Siyosiy omillarni yumshatish strategiyasi	2.	Iqtisodiy omillarni barqarorlashtirish strategiyasi
1.1.	xom ashyoga qo'yiladigan cheklovlarni hisobga olgan holda urug'lik g'alla miqdorini optimallashtirish;	2.1.	energiya, xom ashyo va kommunikatsiya resurslarining narxini barqarorlashtirish;
1.2.	urug'lik g'alla yetishtirish va qayta ishlash tizimini takomillashtirish;	2.2.	aholining xarid qobiliyatida don va un mahsulotlari hajmini hisobga olish;
1.3.	don va donni qayta ishlovchi korxonalarni huquqiy tartibga solish mexanizmlarini ishlab chiqish, javobgarlikni oshirish.	2.3.	YalM dinamikasi, iqtisodiy o'sish sur'atlarining sanoat korxonalariga ta'sirini aniqlash.
3.	Ijtimoiy omillar differentsiatsiyasi strategiyasi	4.	Texnologik omillarning konsentrik diversifikatsiya strategiyasi
3.1.	Migratsiya darajasi va demografik o'sishning differentsiatsiya qilish yoki guruhlariga bo'lish;	4.1.	Sanoatdagi innovatsiyalarning korxona faoliyatiga konsentratsiyasi;
3.2.	Aholining don va don mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojining tabaqalanishi.	4.2.	Don va donni qayta ishlash korxonalarida texnologiyalardan foydalanishni o'zgartirib borish.

4-jadval ma'lumotlari asosida korxonaning rivojlanish strategiyalari ishlab chiqildi. Ushbu ishlab chiqilgan strategiyalar korxona tashqi muhit omillarining eng muhimlarini korxonaga ta'sirini yumshatish uchun ishlab chiqildi. Strategiyalardan foydalanish korxona marketing xizmatini yengillatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Qolaversa, strategiyalardan oqilona foydalanish korxona marketing xizmati samaradorligini oshirish mumkinligini anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ковалев А. И., Войленко В. В. Маркетинговый анализ. -М.: Центр экономики и маркетинга. - Изд. 2-е, перераб. и доп., 2000.
2. Котлер Ф., Келлер К. Л. Маркетинг менеджмент: Экспресс-курс. 3-е изд. / пер с англ. под науч. ред. С. Г. Жильцова. Санкт-Петербург, 2007. С. 475. 115 bet.
3. Современный стратегический анализ: учебное пособие / Под ред. П. В. Иванова. – Ростов н/Д: Феникс, 2014. – 589 с.
4. <https://exceltable.com/otchety/pest-analiz-makrosredy>
5. PEST tahlil omillarini hisoblash natijasida muallif ishlanmasi.
6. PEST tahlil natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan marketing strategiyasi.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

